

Nejstarší záznamy o odlovech zvěře na polensko-přibyslavském panství

V nedávné době uveřejnil Jakub Nobicht pěkný příspěvek o lovu a myslivosti na brtnickém panství, časově ohraničený léty 1725–1740.¹ Fond Ústřední správa Collaltů v Brtnici, uložený v Moravském zemském archivu v Brně, poskytuje vskutku bohatý materiál ke studiu uvedené problematiky. Odlišná situace, bohužel, panuje v archiváliích z fondu nedalekého panství Polná, Přibyslav a Pohled. Vlastníci panství Dietrichsteinové zajížděli na Polnou spíše sporadicky, obzvláště po smrti Leopolda knížete z Dietrichsteina roku 1708. Není proto důvodu k podivu, že lovectví na Polensku a Přibyslavsku nebyla věnována taková pozornost. Oproti brtnickému panství však nejvýraznější rozdíl představuje tristní množství dochovaných archiválií – z nejstaršího období do poloviny 18. století lze hovořit spíše o troskách bývalé vrchnostenské spisovny. Z účetních příloh důchodních a lesních účtů lze využít pouze několik dochovaných ročníků – 1730, 1734 a 1739 z účtů důchodních a 1730, 1739 a 1742 z účtů lesních (nejstarší lesní účetní přílohy z roku 1690 údaje o odlovené zvěři neobsahují²).

Přes torzovitost materiálu se však jedná o podklady, které mohou být přínosné, byť z nich nelze sestavit systematickou práci se statistikou, jakou předestřel Nobicht.³ Účetní přílohy vypovídají o druzích lovené zvěře, o cenách zvěřiny, dochovaly se i některé kusé údaje o jejich odběratelích. Z nich nejzajímavějším je zajisté účet z válečného roku 1742, kdy bylo velké množství zvěřiny darováno důstojníkům cizích vojsk jako úplatek. Domnívám se proto, že není na

¹ Nobicht, Jakub: *Lov a myslivost na panství Brtnice za vlády Antonína Rombalda Collalta v letech 1725–1740*, in: Kubeš, Jiří – Pavlíčková, Radmila (edd.): *Šlechta mezi realitou a normou: Miscellanea ze studentských prací k dějinám raného novověku*, Olomouc – Pardubice 2008, s. 163–191.

² Moravský zemský archiv v Brně, F 188 – Velkostatek Polná, Přibyslav a Pohled, kart. 635, i. č. 5240.

³ Shodou okolností se jedná o prakticky totéž časové období, jakým se zabývá i Nobichtův článek – jistě by bylo možné nalézt mezi lovem na obou panstvích určité paralely či naopak rozdíly, pokud by bylo dochováno více archivního materiálu.

škodu informace z uvedených pramenů uveřejnit – oproti materiálu předkládanému Nobichtem věnují polenské archiválie kromě užitečné zvěře značnou pozornost i odlovené škodné – zejména ptákům, jejichž počty se z dnešního pohledu zdají být až enormní.⁴

Z veškerých níže uvedených materiálů plyne, že lovem se na celém rozsáhlém polensko-přibyslavském panství v první polovině 18. století zabývali pouze čtyři zaměstnanci – tři lovci a polesný jako jejich zodpovědný nadřízený. Po celé sledované období 1729–1742 sídlil lovec v Polné, v Borové a ve Ždírci. Zatímco lovci zásadně jmény uváděni nejsou, jako polesný je v letech 1734–1738 jmenován Antonín Felix Kausek. Nadřízeným polesného byl hejtman panství, který stvrzoval svým podpisem celkové sumáře odlovené zvěře i jejího upotřebení – prodejem či dary. Od roku 1730 se jednalo o hejtmana Václava Františka Všetečku a v roce 1742 již úřadoval nový hejtman Jan Kašpar Khautz.

Bližší rozlišování u jednotlivých druhů zvěře nese pouze jelen – účetní přílohy rozlišují, zda se jednalo o dospělého jelena, o jelena přibližně do dvou let věku (Schmaltier) či o koloucha jelena. Bližší rozlišení jednotlivých kusů, které se projevovalo i cenou při prodeji, poskytuje v některých letech údaj o váze masa z odloveného kusu. Zvěř byla kupujícím či obdarovaným porůznu přenechávána buďto nezpracovaná v kůži, či stažená a zpracovaná na maso (vždy však byla údaj o kůži věnována pozornost). Pokud došlo ke stažení zvěře či škodné, byly vydělané kůže obvykle prodávány samostatně – v případě roku 1730 byl kupujícím polenský Mikuláš Opatovský, který zakoupil od vrchnosti kůže z lišek a vydru.

Jak se vyvíjel lov na Polensku a Přibyslavsku, vypovídají údaje z jednotlivých let, za které se dochovaly patřičné záznamy:

⁴ Při určení druhů zvěře byla použita zejména následující literatura: Bechstein, Johann Matthäus: *Gemeinnützige Naturgeschichte Deutschlands nach allen drey Reichen. Ein Handbuch zur deutlichen und vollständigern Selbstbelehrung besonders für Forstmänner, Jugendlehrer und Oekonomen*. III. díl. Siegfried Lebrecht Crusius: Leipzig 1793; Schaffer, Alexander: *Pfarrer P. Blasius Hanf als Ornitholog. Dargestellt vorzüglich auf Grundlage der Schriften desselben*. Benediktiner Abtei St. Lambrecht: St. Lambrecht 1904; Černý, Walter; Drchal, Karel: *Průvodce přírodou. Ptáci*. 6. vyd. Aventinum: Praha 2001; Grimm, Jacob; Grimm, Wilhelm: *Deutsches Wörterbuch*. Dostupné online z: <http://dwb.uni-trier.de/de/> [cit. 14. 2. 2015].

Sezona 1729/1730⁵

Od sv. Václava 1729 do sv. Jiří 1730 bylo za lov zvěře a lov škodné zvěře vyplaceno z polenského důchodního úřadu:

1/ **knižecímu polesnému** celkem 2 zl. 20 kr. za 1 vydru

2/ **polenskému lovcu** celkem 32 zl. 11 kr. za 4 srnce, 10 lišek, 1 vydru, 6 párů orlů, 14 párů káňat, 50 párů menších sov, 25 párů jestřábů, 4 páry výrů, 4 páry volavek a 24 párů krahujců

3/ **borovskému lovcu** celkem 36 zl. 42 kr. za 1 lišku, 7 párů orlů, 32 párů káňat, 24 párů jestřábů, 95 párů sov, 3 páry výrů, 45 párů krahujců a 16 párů volavek

4/ **ždíreckému lovcu** celkem 28 zl. za 2 lišky, 10 párů orlů, 22 párů volavek, 6 párů výrů, 22 párů krahujců, 40 párů sov a 36 párů jestřábů

Kromě uvedeného se v záznamech objevuje také údaj o 5 divokých kočkách, viz níže.

Za jednotlivé druhy zvěře a škodné byli lovci odměňováni následovně: srnec 30 kr., liška 30 kr., vydra 2 zl. 20 kr., pár orlů 30 kr., pár káňat 9 kr., pár menších sov 9 kr., pár jestřábů 15 kr., pár výrů 15 kr., pár volavek 9 kr., pár krahujců 6 kr.

Václav František Všetečka, hejtman, tak vyplatil lovcům a polesnému celkem 99 zl. 13 kr.

Dne 20. března 1730 sestavil hejtman soupis osob, kterým byla odlovená zvěřina prodána:

1 srnec v kůži za 2 zlaté a 1 srnec v kůži za 1 zl. 30 kr. polenskému děkanovi Petru Floriánovi,

1 srnec v kůži za 2 zl. Karlu Vencovskému z Polné⁶,

1 malý srnec v kůži za 1 zl. 15 kr. hejtmanovi panství polensko-přibyslavského Václavu Františku Všetečkovi,

5 kůží z divokých koček a 1 vydra celkem za 2 zl. 30 kr. polenskému Mikuláši Opatovskému.

Z účtu roku 1730 plyne, že v uvedené době věnovali lovci a polesný pozornost v podstatě pouze omezování počtů nebývale rozšířeného škodného, zejména ptactvu. Za zvláštní pozornost stojí, že za sledované období bylo uloveno 186 párů menších sov a 13 párů výrů. Z užitečné

⁵ Moravský zemský archiv v Brně (dále MZA Brno), F 188, kart. 563, i. č. 4507 – účetní přílohy 1730; kart. 635, i. č. 5241 – lesní účetní přílohy 1730.

⁶ Bývalý hejtman polenského panství.

zvěře byli odloveni pouze 4 srnci, z nichž všichni byli prodáni soukromým zájemcům z Polné. Z revíru Borová a Ždírec nejsou hlášeny dokonce vůbec žádné odlovy užitečné zvěře panskými zaměstnanci.

Sezona 1734⁷

Od sv. Jiří do sv. Michala 1734 bylo za lov zvěře a škodné z polenského důchodního úřadu zapláceno:

1/ **knížecímu polesnému** celkem 3 zl. 56 kr. za 2 srnce, 3 jestřáby, 3 volavky, 10 krahujců a 11 sov

2/ **polenskému lovcí** celkem 20 zl. 5 kr. za 2 jeleny, 1 koloucha jelena, 2 srnce, 2 jeřábky, 4 sluky, 2 orly, 23 jestřábů, 9 volavek, 27 krahujců a 50 sov

3/ **borovskému lovcí** celkem 29 zl. 36 kr. za 3 srnce, 6 jeřábků, 34 jestřábů, 4 výry, 25 volavek, 66 krahujců, 54 sov a 23 káňat

4/ **ždíreckému lovcí** celkem 28 zl. 59 kr. za 1 jelena, 1 jeřábka, 4 sluky, 1 srnce, 12 orlů, 25 jestřábů, 9 volavek, 15 káňat, 30 krahujců, 107 sov

Za jednotlivé druhy zvěře a škodné byli lovci odměňováni následovně: jelen 1 zl. 30 kr., kolouch jelena 45 kr., srnec 30 kr., liška 30 kr., vydra 2 zl. 20 kr., orel 30 kr., pár káňat 9 kr., výr 15 kr., sova 4 kr., jestřáb 15 kr., volavka 9 kr., krahujec 6 kr., jeřábek 12 kr., sluka 12 kr.

Celkem všem výše uvedeným zaměstnancům vyplatil hejtman Václav František Všetečka sumu 82 zl. 36 kr. Účet podepsal i polesný Antonín Felix Kausek.

Za totéž období od sv. Jiří do sv. Michala 1734 se na panství utržilo za prodanou zvěřinu a škodnou:

3 jeleni po 121, 106 a 75 librách váhy celkem 20 zl. 8 kr. (libra jeleního masa 4 kr.)

1 kolouch jelena o 40 librách váhy za 2 zl. 40 kr.

2 srnci prodání po 2 zl. 12 kr., 2 srnci po 2 zl., 1 srnec za 1 zl. 48 kr., 1 srnec za 1 zl. 20 kr., 1 srnec za 1 zl. 18 kr. a 1 srnec za 1 zl. (srnci se prodávali v kůži v celku)

Za vysokou zvěř celkem 36 zl. 38 kr.

22 zpracovaných jeleních kůží po 3 zl.

⁷ MZA Brno, F 188, kart. 563, i. č. 4508.

1 kůže mladého jelena 3 zl.
3 zpracované srnčí kůže po 36 kr.
2 vydry nezpracované po 1 zl. 30 kr.
20 nezpracovaných lišek po 51 kr.
Za kožešiny celkem 90 zl. 48 kr.

Celkem za sezonu utrženo 127 zl. 26 kr.

Oproti sezoně 1729/1730 jsou počty ulovené pernaté zvěře uváděny ne v párech, ale v jednotlivých kusech. Přitom odměna lovců za pár v roce 1730 byla stejná jako za jeden kus v roce 1734. Jedná se o nepřesnost v účetních dokladech, nebo došlo v mezidobí k podstatnému navýšení odměn lovců. Ačkoliv během sledovaného období byli uloveni vrchnostenskými zaměstnanci pouze 3 jeleni, výkaz prodeje uvádí 22 prodaných vydělaných jeleních kůží. Může se jednat o jeleny ulovené při honech, eventuálně zásoby z předchozích let. V každém případě – pokud by nedošlo k prodeji velkého množství jeleních kůží, nevynesl by prodej zvěřiny a ostatních kožešin ani tolik, kolik správa panství vyplatila lovcům za odstřel a odchyt zvěře a škodné.

Sezona 1738/1739⁸

Od 3. listopadu 1738 do 6. března 1739 (celkem 18 týdnů) bylo za lov zvěře a škodné z polenského důchodního úřadu zapláceno:

1/ **polesnému** celkem 2 zl. 3 kr. za 6 koroptví, 1 orla skalního, 5 volavek a 1 krahujce

2/ **polenskému lovcí** celkem 16 zl. 3 kr. za 2 kolouchy jelena, 2 srnce, 5 lišek, 4 orly skalní, 21 jestřábů, 21 káňat, 3 volavky a 3 sovy

3/ **borovskému lovcí** celkem 22 zl. 5 kr. za 2 srnce, 2 zajíce, 3 lišky, 7 orlů skalních, 35 jestřábů, 8 káňat, 33 krahujců a 39 sov

4/ **ždíreckému lovcí** celkem 13 zl. 59 kr. za 1 zajíce, 2 lišky, 4 orly skalní, 14 jestřábů, 8 káňat, 7 volavek, 37 krahujců a 10 sov

Lovcům byly za odlovenou zvěř a škodnou vypláceny stejné odměny jako v roce 1734. Celkem bylo vypláceno všem zaměstnancům 54 zl. 40

⁸ MZA Brno, F 188, kart. 563, i. č. 4508 – důchodní účetní přílohy 1739; kart. 635, i. č. 5242 – lesní účetní přílohy 1739.

kr. Při srovnání s přibližně stejným obdobím v sezoně 1729/1730 zaujmou mnohem nižší počty odlovené škodné.

Za totéž období bylo prodáno:

2 kolouchové jelena bez kůže 73 liber za 4 zl. 52 kr. a 68 liber za 4 zl. 32 kr. (libra jeleního masa po 4 kr.)

4 srnci včetně kůže 30 liber váhy za 2 zl., 34 liber za 2 zl. 16 kr., 25 liber za 1 zl. 40 kr. a 22 liber za 1 zl. 28 kr. (libra srnčího masa po 4 kr.)

3 zajíci po 18 kr.

6 koroptví po 12 kr.

10 kusů liščích kožek nevydělaných po 54 kr.

Celkem se tak za sledované období za prodanou zvěřinu a kožešiny utržilo pouze 27 zl. 54 kr. – tedy přibližně polovina částky vyplacené lovcům.

Sezona 1741/1742⁹

Od sv. Michala 1741 do sv. Jiří 1742 na polenském panství ulovili:

1/ polesný 6 srnců a 2 zajíce

2/ polenský lovec 5 jelenů, 6 mladých kusů vysoké zvěře (Schmaltier), 1 jeleního koloucha, 10 srnců a 4 lišky

3/ borovský lovec 2 mladé kusy vysoké zvěře a 12 srnců

4/ ždírecký lovec 6 srnců a 2 lišky

Do součtu zjevně není zahrnuta zvěř pernatá.

Se získanou zvěřinou bylo naloženo, s ohledem na zvláštní válečné poměry a přítomnost cizího nepřátelského vojska na panství, následovně:

a/ jeleni vážíci 114, 105, 78 liber byli prodáni po 4 krejcarech. Další jelen byl darován generálu Polastronovi¹⁰, jeden zbývající byl pak rozdělen mezi podplukovníka, majora a kapitána saského vojska.

⁹ F 188, kart. 635, i. č. 5243 – lesní účetní přílohy 1742. Při určení důstojníků byla použita, mimo jiné, následující literatura: Schuster, O.; Francke, F. A.: *Geschichte der Sächsischen Armee von deren Errichtung bis auf die neueste Zeit. 2. Theil.* Duncker und Humblot: Leipzig 1885, s. 6–9; Heinsius, S.: *Genealogisch-historische Nachrichten von den Allerneuesten Begebenheiten. LXVII Theil.* Leipzig 1745, s. 655. Donnadieu, J.-L.: *Un grand seigneur et ses esclaves. Le comte de Noé entre Antilles et Gascogne.* Toulouse 2009, s. 51.

b/ mladé kusy vysoké zvěře měly 83, 80, 70 a 65 liber a prodávaly se vždy bez kůže po 4 krejcarech. Jeden zbývající kus v kůži byl darován výše uvedeným saským důstojníkům.

c/ kolouch darován i s kůží generálu Bironovi

d/ srnci vážící 37 ½, 31, 28, 26, 24 a 24 liber byli prodáni po 4 kr. za libru. Ostatní srnci byli rozdáni v kůži následujícím osobám: generál Polastron 1 kus, generál Biron 1 kus, generál Caila¹¹ 1 kus, generál Dörrfeldt 4 kusy, generál Polenz¹² 1 kus, generál Ballaria 3 kusy, generál Bergholtz¹³ 4 kusy, jeho sekretář 1 kus, generál Benveron 1 kus, plukovní ubytovatel Barth 1 kus, major de Wiked 1 kus, plukovník Bryk 1 kus, plukovník Schönberg 1 kus, plukovník Stuttenheim 1 kus, plukovník Braglio 1 kus, podplukovník Schliven 1 kus a 4 kusy byly dány polnímu kapitánovi a poručíkovi Gelhornovi od exekučního komanda v Krucemburku. Celkem tak rozdáno 28 srnců vojákům.¹⁴

e/ 2 zajíci dáni lotrinskému generálu Lindenovi.

Závěr

Ačkoliv představený archivní materiál je nutno vnímat spíše jako trosky původního obsahu Dietrichsteinské spisovny lesního a důchodního úřadu polensko-přibyslavského panství, lze i z uvedených fragmentů vysledovat jednu společnou charakteristiku: zapříčiněním různých okolností se nedařilo péčí o zvěř dosáhnout významnějších příjmů. V období 1729/1730, a nejspíše i v období

¹⁰ Jean Baptiste de Polastron (1686–1742), generálporučík francouzské armády, guvernér v Dauphine.

¹¹ Generálmajor saské armády.

¹² Generálporučík saské armády.

¹³ Patrně spíše Birkholz, generálporučík saské armády

¹⁴ Jednalo se o důstojníky francouzské a saské armády. Jména generálů Polastrona, Birona, Polenze uvádí i polenský děkan Petr Florián, srov. Turecký, Karel: *Kniha pamětihodných událostí zaznamenaných Petrem Floriánem, děkanem polenským, od roku 1726*. Příloha sborníku Polensko. Polná 1939, s. 25–33. Kromě uvedených jmenuje Florián také saského generálmajora Grumbkova, jehož oddíly se měly pohybovat v Nížkově, a francouzského generála Duperchera. O válečných škodách na polensko-přibyslavském panství roku 1742 Rérych, Břetislav: *Francouzi na Českomoravské vysočině roku 1741 a 1742*. Polná 1934, s. 17–18.

následujícím,¹⁵ se zaměstnanci lesního úřadu soustředili na omezení počtů přebujelé škodné (zejména dravého ptactva a sov) a stav odlovené užitečné zvěře byl zcela minimální. V sezoně 1734 se sice podařilo docílit formálně vyššího zisku z odlovené zvěře, než činily výdaje na platy polesného a lovců, avšak to pouze díky prodeji celkem 22 jeleních kůží (které byly nejspíše shromažďovány několik let). V sezoně 1738/1739 docílil výtěžek prodeje odlovené užitečné zvěře pouze poloviny výše odměn, vyplacených polesnému a lovcům, a eventuálně očekávané příjmy za rok 1741 zničila přítomnost cizího vojska na panství a využití zvěřiny k úplatkům různým důstojníkům.

Pokud se obdobně vyvíjela lovecká činnost na polensko-přibyslavském panství i v dalších, archivním materiálem nepodložených letech, lze patrně úlohu lovectví na dominiu posunout z hospodářské činnosti spíše do oblasti ochrany lesních dřevin, zábavy, zpestření jídelníčku úředníků a vítaný zdroj úplatků. Na uvedeném stavu se jistě negativně podepsala i skutečnost, že majitelé panství v Polné nesídlili a do zdejší oblasti zajížděli jen málo – po důslednějším využití potenciálu zvěře tak nejspíše nebyla větší poptávka. Patrně i z toho důvodu se nepodařilo ve sledovaném období nalézt jediný záznam o konaném honu ve vrchnostenské režii.

.....

Jana Vaněčková

Ing. Ferdinand Havlíček, zapomenutý rodák z Polné

Stavitel a stavební inženýr Ferdinand Havlíček se narodil 26. února 1861 v Polné v čp. 42. Pocházel z rodiny kancelisty okresního úřadu v Polné Ignáce Havlíčka a jeho manželky Pavlíny (Pauline), dcery Jana Patzelta, městského rady v Čáslavi. Rodiče se brali v říjnu roku 1860 v Čáslavi. Hned poté se odstěhovali do Polné. Ferdinand byl jejich jediné dítě. V roce 1863 mu však otec, který zastával úřad kancelisty okresního úřadu v Kolíně, po dlouhé nemoci zemřel a vdova s dítětem se vrátila do Čáslavi, kde žili v chudobě. O malého polosírotka se vedle jeho matky staral především jeho děda

¹⁵ S ohledem na velký pokles odlovené škodné v sezoně 1738/1739 oproti sezoně 1729/1730.

Ferdinand Havlíček, jehož dceru (tetu Ing. Havlíčka) si v roce 1845 vzal za manželku básník Václav Jaromír Pícek. Ten v letech 1840–1849 působil jako ředitel liblínského panství (okres Rokycany). Jeho budoucí švagr Ignác Havlíček na tomto panství vykonával práci kancelisty u důchodního úřadu. Děda Ferdinand Havlíček v té době zastával místo vrchnostenského hospodářského ředitele na Metter-nichově panství v Plasích u Plzně.

V letech 1870–1872 se Havlíček vzdělával v sirotčinci u sv. Jana Křtitele v Praze (dnes na jeho místě stojí Schebkův palác). Poté navštěvoval reálné školy v Rakovnicích (1873–1874), v Jičíně (1875–1876) a v Kutné Hoře (1877–1879), kde v roce 1879 odmaturoval. V roce 1877 se jeho matka podruhé provdala za Ferdinanda Havlíčka, soudního radu v Jičíně, bratra jeho otce Ignáce. Po maturitě nastoupil Ferdinand Havlíček na českou techniku v Praze, kde studoval obory vodní a silniční stavitelství a inženýrské stavitelství (1879–1884). Protože složil na technice dvě státní zkoušky (1881, 1885), mohl používat označení inženýr. Poté nastoupil na aspirantské místo u státní dráhy. Od roku 1886 žil trvale v Praze a ve své době patřil mezi známé stavitele, měl titul c. k. vrchní inženýr, pracoval na odboru pro pozemní stavitelství českého místodržitelství, později na ministerstvu veřejných prací. Ve své stavitelské činnosti se Havlíček zaměřil na stavbu státních staveb, zejména škol. V letech 1897–1898 bylo podle jeho projektu přistavěno křídlo školy čp. 287/I do Konviktské ulice na Starém Městě pražském. V roce 1904 byl schválen projekt neobarokní budovy gymnázia v Rokycanech. Mezi nejmohutnější veřejné stavby v Čechách patří neorenesanční gymnázium v Nymburku, ve své době nejmodernější školní budova, která splňovala všechny dobové požadavky. Rozsáhlou plánovou dokumentaci školy vypracoval Havlíček v roce 1905 s architektem Rudolfem Kříženeckým. V roce 1906 je jeho stavba reálné školy v Holešovicích uvedena mezi nejdůležitějšími stavbami v Čechách, následujícího roku to byly reálné školy v Příbrami. Známe i dalšími svými pracemi: z roku 1908 pocházejí plány na obecnou školu v Telecí. V letech 1912–1914 společně s Rudolfem Kříženeckým realizoval II. českou reálku v Plzni (dnes budova Gymnázia Plzeň na Mikulášském náměstí). V roce 1915 byl autorem projektu v duchu klasicizující secese školní budovy v dnešní Kodaňské ulici v Praze. O stavbách školních budov napsal Havlíček do časopisu *Styl* dodnes citovaný stejnojmenný odborný článek. S Rudolfem

Kříženeckým se podílel na stavbě sanatoria na Pleši, která byla zahájena v roce 1912.

Ke konci roku 1909 obdržel rakouský všeobecný záslužný řád Františka Josefa I. (rytířský stupeň). Dekorován jím byl v roce 1910. V činné státní stavební službě strávil Havlíček více než čtyřicet let a v roce 1926 odešel ve věku 65 let na zasloužený odpočinek. Jeho záslužnou činnost ocenil osobním dopisem prezident republiky T. G. Masaryk. Ing. Ferdinand Havlíček zemřel svobodný a bez dědiců 12. února 1942 v Praze a pohřben byl na Olšanských hřbitovech.

Autorka článku doufá, že tyto informace doplní záslužnou publikaci z pera Jana Prchala *Biografický slovník Polenska*.

Prameny a literatura:

- Státní okresní archiv Kutná Hora, osobní fond Havlíček Ferdinand, Ing.
- Vlček, Pavel a kol.: *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*, Praha 2004, s. 220

Budova gymnázia v Nymburku, kolem 1910. Dobová pohlednice.

Vyvázání poddanských povinností v Polné v letech 1851 a 1852 – zrušení odvodu do důchodu obcí

(volné pokračování příspěvku z č. 2/2014)

Komisionální projednání zrušení odvodů do důchodů obce bylo projednáno ve většině obcí mezi koncem ledna a počátkem března 1851, pro Brzkov a Hrbov však až 19. října 1852. Obdobně i připravené vyvazovací elaboráty byly okresní komisí pro vyvazování gruntů v Německém Brodě pod vedením řídicího komisaře Farkače schváleny koncem listopadu 1851, pro Brzkov a Hrbov ale až v říjnu 1852. Z toho důvodu obyvatelé z Dobroutova, Záborné, Poděšína, Janovic a Skryšova započali výroční částku platit do obecních pokladen 1. ledna 1851, Brzkovští a Hrbovští ale až 1. ledna 1852. Proces zrušení odvodu do důchodu obce se tak na Polensku kvůli pomalejší práci komise v Brzkově a Hrbově zpomalil o rok, než se podařilo veškeré elaboráty zaknihovat knihovním Antonínem Rauschem z Okresního soudu v Polné v říjnu a listopadu 1852. Obdržecí listy s uvedením veškerých potřebných údajů obdrželi jednotliví obyvatelé prostřednictvím vykonavatele polenského okresního soudu Stejskala teprve v srpnu až říjnu 1853. Je evidentní, že vyřizování administrativy při rušení odvodů do důchodů obcí nebylo nejrychlejší.

Podle elaborátů byli obyvatelé v jednotlivých vesnicích povinni platit obecnímu důchodu následující částky:

Dobroutov

Držitel od obce odkoupeného gruntu	Číslo popisné	Emfyteutický úrok		Odpočet		Částka výroční		Jistina výkupní	
		zl.	kr.	zl.	kr.	zl.	kr.	zl.	kr.
František Došek	9	1	3		27		36	12	
Jan Strnad	22		28		13		15	5	
Matěj Špínar	59		33		15		18	6	
Peter Anjel	61		3 ² / ₄		1 ² / ₄		2		40
Jan Chalupa	67		37		16		21	7	
Josefa Sobotková	77		36		21		15	5	
Celkem		3	20 ²/₄	1	33 ²/₄	1	47	35	40

Zastupitelé dobroutovského obecního důchodu se usnesli odpustit Janu Chalupovi z čp. 67 bezplatně výkupní laudemium. Jinak bylo dohodnuto, že všichni povinni zaplatí do obecní pokladny hned, nebo bude výkupní jistina úročena 5 % ročně.

Záborná

Držitel obecního gruntu	Číslo popisné	Emfyteutický úrok		Částka výroční		Jistina výkupní	
		zl.	kr.	zl.	kr.	zl.	kr.
Matěj Dvořák	3		30		20	6	40
Matěj Stejskal	9		6		4	1	20
František Stejskal	10		12		8	2	40
Josef Nejedlý	16		36		24	8	
Martin Anděl	17		30		20	6	40
Jakub Klečka	18		36		24	8	
Jan Doležal	19		24		16	5	20
Martin Nejedlý	23		24		16	5	20
Jakub Bechyňa	24		24		16	5	20
Kašpar Halík	29		24		16	5	20
Tomáš Jelínek	30		4		2 ¾		55
Josef Jelínek	32		36		24	8	
Matěj Nejedlý	33		28		18 ¾	6	15
Jan Bernát	34		24		16	5	20
Martin Neubauer	35		12		8	2	40
Jan Kaláb	36	1			40	13	20
Petr Koumar	37		24		16	5	20
Jan Stejskal	42		30		20	6	40
Martin Koblížek	43		24		16	5	20
Petr Strnad	46		12		8	2	40
Matěj Anděl	47		26		17 ¼	5	45
Petr Folta	48		50		33 ¼	11	5
Celkem			9	36	6	24	128

Zastupitelé obecního důchodu darovali „změnebné“ u některých domků povinným osobám pro vždy zdarma.

Poděšín

Držitel obecního domku	Číslo popisné	Emfyteutický úrok		Částka výroční		Jistina náhradní	
		zl.	kr.	zl.	kr.	zl.	kr.
František Flesar	13		14		9 ¼	3	5
Vít Pernička	18		14		9 ¼	3	5
Vít Novotný	21		14		9 ¼	3	5
František Chvátal	22		14		9 ¼	3	5
Jan Šimek	23		14		9 ¼	3	5
Jakub Šimek	25		14		9 ¼	3	5
František Šorf	26		14		9 ¼	3	5
Václav Činčera	27		14		9 ¼	3	5
Filip Paul	28		14		9 ¼	3	5
Františka Chvátalová	42		14		9 ¼	3	5

František Sedlák	43		14		9 ¼	3	5
Jakub Píbyl	44		14		9 ¼	3	5
Jan Blažek	49		14		9 ¼	3	5
Martin Rosecký	50		14		9 ¼	3	5
Celkem	3	16	2	9 2/4	43	10	

U domku čp. 21, 25, 28, 42, 43, 49 a 50 vznikla disproporce mezi skutečnou výší odvodů do obecní pokladny a výší, kterou proti jednotlivým domkářům ohlásila obec. K urovnání nesrovnalosti prohlásili obecní představení, že se rozdílné částky vzdají v neprospěch obce a domkářům ji darují. Na některých domkách darovali zastupitelé obecního důchodu „změnebné“ pro vždy bezplatně.

Ohlášená roční činže z obecních zahrádek a dvorků nemohla být do výkupu zahrnuta, neboť povinní doposud neměli na tyto pozemky vyhotoveny úpisy.

Brzkov

Držitel obecního domku	Číslo popisné	Emfyteutický úrok		Částka výroční		Jistina náhradní	
		zl.	kr.	zl.	kr.	zl.	kr.
František Rychtecký	12		4		2 ¾		55
Jan Dušek	21		6		4	1	20
Jakub Krčál	29		12		8	2	40
Martin Peřina	31		40		26 ¾	8	55
Celkem	1	2	41 2/4	13	50		

Hrbov

Držitel obecního domku	Číslo popisné	Emfyteutický úrok		Částka výroční		Jistina náhradní	
		zl.	kr.	zl.	kr.	zl.	kr.
Petr Klusáček	51	1			40	13	20
Martin Chalupa	52		57		38	12	40
Celkem	1	57	1	18	26		

Janovice

Držitel obecního domku	Číslo popisné	Emfyteutický úrok		Částka výroční		Jistina náhradní	
		zl.	kr.	zl.	kr.	zl.	kr.
František Böhm	37		20		13 ¼	4	25
Jan Chmel	40		2 2/4		1 ¾		35
Kateřina Cinková	41		2 2/4		1 ¾		35
Celkem		25	16 ¾	5	35		

Skrýšov

Držitel obecního domku	Číslo popisné	Emfyteutický úrok		Částka výroční		Jistina náhradní	
		zl.	kr.	zl.	kr.	zl.	kr.
Melichar Zikmund	5		3		2		40
Celkem			3		2		40

Jindřich Coufal

Partyzáni ve Zhoři na Jihlavsku

„Z vesnic, které stojí v plamenech, již nikdo střílet nebude!“ To je doslovný fragment textu z rozkazu polního maršála Ferdinanda Schörnera (1892–1973), který byl na konci války ustanoven vrchním velitelem německých ozbrojených sil v českých zemích. Splněním tohoto rozkazu mohla být za určitých podmínek tvrdě postižena i obec Zhoř na majetku i životech místních obyvatel.

Území našeho Kraje Vysočina bylo na konci 2. světové války nejen příhodným terénem pro německou obranu, ale i pro činnost partyzánského boje. Ta byla již poměrně detailně popsána v různých publikacích i novinových článcích. Přesto chci v tomto příspěvku přiblížit situaci v té době i v naší obci, kterou jsem částečně jako chlapec sám zažil (*1933) a částečně poznal z vyprávění starších obyvatel – svědectví Bedřicha Vavery a jeho syna Stanislava (*1931). Částečně jako podklad posloužil též záznam P. Viktora Mastného v pamětní knize zhořské farnosti.¹

Píše se den 18. dubna 1945 a maminka mě volá na dvůr, abych se podíval na skupinu asi osmi mužů, kteří procházeli cestou kolem našeho domku. Bydleli jsme na okraji vesnice tehdy v čp. 34 (dnes nový dům čp. 112) při hlavní silnici. Někteří procházející měli vysoké vojenské boty, různé pláště, ale všichni byli ozbrojeni puškami nebo samopaly. Podle dalšího svědectví přišli z lesů od Polné Vaňkovou cestou a přes stodolu hospodářského stavení čp. 32 na dvůr. Zde požádali přítomného hospodáře Bedřicha Vaveru (vulgo Bednáře, *1896, †1978), zda by si zde mohli odpočinout a něco pojíst. Dodali, že

¹ Soukromý archiv Římskokatolické farnosti Zhoř, *Protocollum domesticum parochiae zhořensis*.

v případě nehody prý odejdou, ale on nesmí pod trestem smrti tuto skutečnost nikomu sdělovat. Hospodář souhlasil a umístil je do půdního prostoru domu na seník.

V tu dobu a rovněž před tímto domem na travnatém plácku tábořila početná skupina (asi třiceti mladých chlapců) příslušníků Hitlerjugend, kteří do obce přijeli ozbrojeni na jízdních kolech. Velel jim vyšší důstojník v uniformě SS. Kromě jízdních kol jel s nimi i kůň zapřažený do menšího vozu se zásobami a za ním i polní pojízdná kuchyně. Živě si ještě dnes vzpomínám, jak si před Tesařovými (čp. 46) vařili jakýsi guláš, který i nám dávali ochutnat. Po jídle pak v útvaru pochodovali do místní hospody. Odtud, po osvěžení limonádou, odjeli směrem na Jihlavu. Byli velice mladí, sotva vezli pušky připoutané na kolech a na nosičích svoji výstroj. Jejich velitel byl asi na ně velice přísný, stále jim vydával nějaké rozkazy. Mnozí z místních občanů měli již při pohledu na toto „vojsko“ jen legraci. My kluci jsme je rádi provázeli až na konec vesnice k Varhanicím.

Dům čp. 32, ve kterém na půdě přenocovala skupina partyzánů z oddílu Východ brigády Jana Koziny. Z horních štítových oken zde pozorovala skupinu mladých příslušníků Hitlerjugend, kteří odpočívali na plácku před tímto domem.

Ovšem situace byla pro vesnici velice vážná. Dle sdělení hospodáře ubytovaná skupina partyzánů na jeho půdě neustále pozorovala ze štítových oken německé vojáky. Když však jim nesl jídlo, zpozoroval jsem, jak jeden mladý Rus (asi velitel skupiny) zaměřuje z půdního okna strojní pušku do houfu sedících Němců – zejména na jejich velitele. Měl v úmyslu na ně střílet. To mu však hospodář důrazně rozmluvil s vysvětlením, jaké následky by to obci přineslo.

Na Polensku byly totiž největší vojenské síly rozmístěny v Záborné, kde byl dislokován od počátku dubna 1945 21. pluk policie SS. Dále zde byl umístěn velký transport vojska Wehrmachtu a menší posádky z nich v Polné a v Dobroutově. A ty by určitě vykonaly v obci krutou pomstu za nepředložený čin onoho partyzána dle výše uvedeného rozkazu.

Je přece známo mnoho brutálních trestních výprav, které měly na svědomí jednotky SS, někdy i jen za údajnou podporu partyzánům. Ty se dotkly na Vysočině nejen Třeště, Velkého Meziříčí, ale i menších vesnic. Za příklad může sloužit obec Leskovice na Pelhřimovsku, kde v květnu 1945 komando SS zapálilo domy a zavraždilo 25 zdejších obyvatel. Ve vraždění pokračovalo v okolních obcích Moraveč a Dobrá Voda u Pacova. Nacistickou trestní výpravu zažila i obec Lejčkov, kde pod zápalnými střelami zahynulo 24 obyvatel a shořelo 8 domů. Malá obec Petrovice u Třebíče byla svědkem tragických událostí ještě 7. května, když nastalo zatýkání a výslechy domnělých partyzánů. Popravčí četa zde vykonala exekuci u 4 odsouzených mladíků.

Naše obec Zhoř však díky rozhodnému zásahu hospodáře na půdě u partyzánů byla těchto hrůz ušetřena.

Partyzánská skupina pak večer vyrazila na přepad místní četnické stanice. Vytloukla okna a výplně u vchodových dveří a násilím se dostala na poštu, kde bydlel s manželkou poštovní úředník pan Picka. Zastupoval zde poštmistrovou paní Kopeckou z Řehořova, která měla dovolenou. Partyzáni v domnění, že je zde četnická kancelář, vypáčili dveře a první z nich zvolal na vyděšené přítomné: „Ruce vzhůru!“ Pak zasunul napřaženou pistoli, přeřezal telefonní kabel a sluchátko hodil na zem. Zvolal na paní Pickovou: „Davaj voďu!“ Když poznali, že jsou v poštovním bytě, vloupali se naproti do četnické kanceláře. Zde ze stěny strhli obraz vůdce Adolfa Hitlera a na zemi ho rozšlapali. Zbraně ovšem již nenašli. Četníci, vrchní strážmistr Karel Fučík a strážmistr Jaroslav Kousal, s nimi již dříve prchli zadním vchodem do polí. Po této akci odešli partyzáni z vesnice do blízkých lesů.

Obecní budova čp. 64, ve které byla od roku 1930 umístěna v přízemí četnická stanice (dnes kancelář OÚ) a pošta (dnes knihovna). V poschodí byly 2 byty. Do ní provedla partyzánská skupina přepad za účelem získání zbraní z četnické stanice.

.....

Jan Prchal

Vznik big-beatu v Polné před 50 lety

Již koncem 40. let 20. století byla hudební scéna v Polné značně ovlivněna novými hudebními směry původem z USA – zejména swingem a boogie-woogie (East Coast Swing), z něhož se v 50. letech vyvinul rock'n'roll. Koncem 50. let si nový hudební a taneční styl razí cestu v tehdejší Československu. Po vzoru anglických a amerických skupin vznikají první rock'n'rollová a big-beatová seskupení, od počátku 60. let ovlivněná zejména skupinou Beatles. Vzorem pro mladé muzikanty kopírující tento směr se u nás, krom jiných, stala skupina Pavla Jandy Olympic.

Beatová hudba zasáhla mladou generaci v 60. letech na celém světě. Přes odpor a bojkot tehdejších nadřazených socialistických orgánů v oblasti kultury si nová hudební vlna nezadržitelně razila cestu také do českých měst a posléze i na venkov. Vybavuji si, že již v roce 1964 vznikla v Jihlavě čtyřčlenná skupina Kováci, která, na rozdíl od jiných, nalezla určitou podporu kulturního odboru ONV a krom toho, že hrála na odpoledních nedělních „čajích“ v Domě kultury ROH v Ji-hlavě, pořádala na okrese i koncerty (na jaře roku 1965 také pro zcela zaplněné hlediště sálu kina v Polné). Kopírovala skladby převážně od zahraničních interpretů a členové skupiny zpívali i anglicky. Možná i tento koncert Kováků byl pobídkou pro vznik první big-beatové skupiny v Polné.

Místem v Polné, kde se několik mladých hudebníků seznamovalo s moderní populární hudbou a osvojovalo první big-beatové grify, byla malá podkrovní místnost v domě čp. 211 v Palackého ulici – v bytě známého a jedinečného polenského muzikanta Jiřího Pešáka. Jeho syn (Jiří Pešák ml., ročník 1951) hrál v té době již obstojně na kytaru a vlastně on byl prvním zakladatelem v počátku čtyřčlenné skupiny (nejdříve bez pojmenování, od roku 1966 pod názvem Kajmani). Významným krokem a zároveň na tu dobu nevídanou podporou bylo zakoupení elektrofonické kytary značky Jolana v červené barvě Jiřím Pešákem starším. Ještě v tom roce pořídil pro syna rovněž starší zesilovač (20 W) – výrobek z období protektorátu, který zakoupil o pouti od provozovatelů Lunaparku. Možnost – hrát v té době na elektrofonickou kytaru přes aparaturu – pozitivně ovlivnila další vývoj první polenské beatové skupiny. K sestavě: Jiří Pešák ml. (kytara, zpěv), Jaroslav Rychtecký (kytara), Jaroslav Fišar (kytara, zpěv) a Oldřich Klement (bicí nástroje) se na jaře roku 1966 přidal Jan Prchal (klávesová foukací harmonika, zpěv). Na podzim téhož roku nahradil Jaroslava Fišara kytarista Zdeněk Neubauer. I on si záhy pořídil elektrofonickou kytaru zn. Jolana. To již kapela vystupovala při různých kulturních pořadech v polenském kině, v Domě pionýrů a mládeže a od listopadu 1966 na odpoledních „čajích“ v sále U Slovana. Vývoj šel nezastavitelně a vcelku úspěšně dál. Hrál se na tanečních zábavách v Polné i ve vzdálenějších obcích, vznikala další beatová hudební seskupení pod nejrůznějšími názvy...

V tomto krátkém připomenutí lze vyzdvihnout jednu významnou skutečnost: „...nebylo mnoho měst (a zcela jistě i s větším počtem

obyvatel) v tehdejší Československu, kde si vcelku zakrátko nový hudební styl – big-beat a rock – našel své příznivce a provozovatele.“ Pakliže vysledujeme tuto regionální hudební evoluci v dalších letech, dojdeme k poznání, že Polná ani v oblasti amatérské a polo-profesionální prezentace moderní populární hudby nezůstávala nikterak pozadu.

Další vývoj na polenské hudební scéně velmi zdařile popsal Ing. Zdeněk Neubauer v několika člancích, brožurách a zejména v knize *Hudební dění v Polné a okolí*, která byla sice vydána jen v několika výtiscích, je však dostupná v Husově knihovně v Polné nebo v archivu Klubu Za historickou Polnou. Zájemcům o vývoj hudby v Polné v průběhu 20. století tuto objemnou publikaci vřele doporučuji.

Hudební skupina Kajmani v roce 1967 v obměněné sestavě (zleva: Oldřich Klement, Pavel Skočdopole, Zdeněk Neubauer, Jan Prchal a Ivo Drbohlav)
(archiv Klubu Za historickou Polnou)

**Dne 30. května 2015 zemřel po těžké nemoci Oldřich Klement.
Tento článek je věnován jeho památce.**

Kramářské a jarmareční písně z období tzv. Hilsneriády

(část III.)

8. Sup a holubice¹⁾

1.

Svatý týden tajuplná doba.
kdy před věky židovská nám zloba
světa učitele odňala,
tu křesťanská duše spěchá k místu,
tím by celá Spasiteli Kristu
v modlitbě se vroucí oddala.

2.

Anežka nevinné vesské děvče,
které světa nepoznalo ještě,
jehož ženichem byl Kristus sám
domovem mu byla chudá chatka
potěšením stará dobrá matka,
a zábavy místem – Boží chrám.

3.

V židech u švadleny v práci byla
kde před svátky pilně šaty šila
než se ve světnici setmělo
neb čas byl již k práci velmi krátký
též i židé měli tehdy svátky
kdy snad krve se jim zachtělo.

4.

V ty dny židé ihned jak se šerí
dříve než usednou k večeři,
do svatýň ku modlitbě vcházejí
již je templ téměř plný lidí,
ještě dosud však dva z cizích židů
mezi přítomnými scházejí.

5.

V dole lukami potůček se řine,
za ním úvozem se cesta vine,
kde u lesa obraz světice,
tou cestou se kdysi z města brala
a zde v kruté zimě dokonala
pramáti té chudé dívčice.

6.

Šedý sup tam nad lesem se vznesl
poblíž cesty v husté mlázi klesl,
nad úvozem sedl na cestu
jest to mladík s holí v pravé ruce
sivým okem hledí k Boží muce,
očekává smrti nevěstu.

7.

Vedle polí pěšinka se stáčí,
po ní vzhůru rychle děvče kráčí!
Zde les na pohled tak nevinný,
v něm však ukryta je černá zrada,
která krve křesťanské si žádá,
krve mladé lepé dívčiny.

8.

Ach tu Kriste na pokraji lesa,
děvče zasaženo ranou klesá,
a pak zataženo v hustý les,
kde již s nožem na svou oběť čekal
a hned na zem ku své práci klekal,
pan Košerák, Juda z Hrdlořez.

9.

Jen nebesa čin ten dosud znají
židé zarytě jej světu tají.
Co se dále dělo s dívčinou
jak s ní po katansku zacházeli
nežli na ni chvojí naházeli,
kam krev dali její nevinnou.

10.

A již přiblížil se večer svatý,
kdy od roty židů Kristus jatý,
by si na něm hněv svůj vylila,
kdy sbor židů na Něj hanu kydal,
a Jej Pilátovi na smrt vydal,
dívka doma dosud nebyla.

11.

Velký Pátek každý práce nechá
a do chrámu ku modlitbě spěchá,
doprovodit Krista ku hrobu,
matka za Anežkou spěchá k městu,
přeosudnou ubohá má cestu
nevzpomněla židů na zlobu.

12.

V městě po děvčeti ani stopy,
matka cesty své slzami kropí,
neb ji děsí hrozné tušení,
že ubohé, milé její dítě
ještě než rozkvetlo jaké kvítko,
rukou zbůjnou přišlo k zničení.

13.

Hlasem temným zvony zvoní hranu,
lidé k hrobu doprovodí pannu,
zblízka i z dálného okolí,
již tu odpočívá ve hluboku,
mnohé dámy slza v krásném oku,
koho srdce nad ní nebolí!?

1) *Městské muzeum Polná, Po-FS 47951, s. 10–12*

9.
(bez názvu)²⁾

1.

Ten Polda Hilsnerů
zabil hezkou děvku,
šla k Malé Věžničce,
po lesní pěšince,
na Škaredou středu.

2.

Porazil ji na zem,
krk podřízl nožem,
jeden miskou držel,
druhý dělal košer
třetí běhal kolem.

3.

Holka leží v lese,
krev už se pryč nese,
nesou ji židáci,
jsou to košeráci
k Vídni ujíždějí.

4.

Četníci běhali,
po vrahu pátrali,
Poldíka sebrali,
do basy ho dali
hned ho vyslýchali.

5.

Polda všecko zapřel
přiznati se nechtěl,
že nic neudělal,
ti dva druzí neznal
by jen trestu ušel.

6.

Frýdáček se směje
Graf na dvůr vejde
a tam se ho optal
jak jste to udělal
že už krev nesete?

7.

Graf mu na to praví:
Právě jako v loni,
holku jsme zařízli
krev jsme zachytili,
teď ji vezou k Vídni.

8.

Fürych stojí venku,
slyší tu novinku
jak to Graf povídá,
že se věc zdařila,
že je vše v pořádku.

9.

A ten Heřman Bašu
ku dráze nes tašku
krve byla plná,
to ví celá Polná,
každý to dosvědčí.

10.

Počkejte vy židé,
vám se zle povede,
až se to dosvědčí
s vámi se zatočí
Egypt vás nemine!

2) Městské muzeum Polná, Po-FS 47951, s. 9–10. Nápěv jako u písně
„Já mám trakař novej“.

10.
(bez názvu)³⁾

1.

Nekupujte od židů,
cukr, kafe, mouku
zabili nám v Březině
modrookou holku.

2.

Krev chytili do tašky,
běželi s ní domů,
dali ji rabínovi,
on byl moc rád tomu.

3.

Rabín ji hned rozemílá,
mezi židy všudy,
by krev měli na svátky
jak to víra tvrdí!

4.

Nekrofil běhá po lese,
hledá pořád holku,
nemůže ji nikde nalézt
někdo mu ji polkl.

5.

Židé hnedky nadělaly,
že je vrahem Janda
a zatím jejím vrahem je
Hilsnerů Polda.

6.

Když jde žid na pivo,
má nohy na křivo,
nos má na tři coule,
oči jako koule,
počkej „židovino“.

7.

Když jde z hospody ven
smrdí jako jelen,
lidi utíkejte,
ať se nezalknete
tím židovským smradem.

8.

Já mám trakař novejš,
každý žid je zloděj,
židovka je svině,
krev křesťanskou pije,
hurá! Půjdem na ně!!!

3) Městské muzeum Polná, Po-FS 47951, s. 6. Nápěv jako u písni
„Roztrhaná chalupa“.